

Tyttö Hanoista

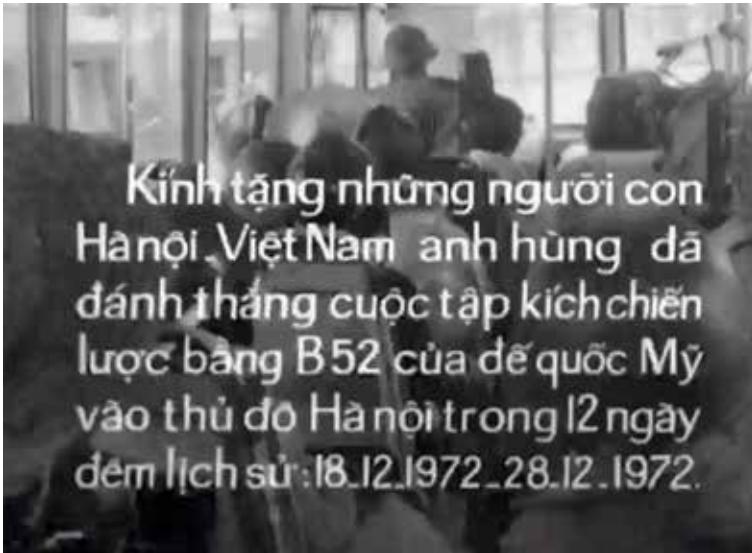
Pohjoisvietnamlainen näkökulma joulukuun 1972 pommituksiin

Vietnamin sodan vaikuttavimpia elokuvallisia kuvauksia on Hải Ninhin (1931–2013) ohjaama draama *Em bé Hà Nội* (1974), jonka voisi suomentaa nimellä *Tyttö Hanoista* tai *Hanoin tyttö*. Mustavalkoisena toteutetun elokuvan käsikirjoittivat ohjaajan ohella Hoàng Tích Chí ja Vương Đan Hoàn, ja se ammensi ajankohtaisesta tragediasta, Hanoin pommituksista joulukuussa 1972. Yhdysvaltalaiset B-52-pommikoneet kylvivät 20 000 tonnia räjähteitä Pohjois-Vietnamiin, ennen kaikkea Hanoiin ja Hải Phòngiin. Pommitukset alkoivat 18. joulukuuta, keskeytyivät joulupäiväksi ja jatkuivat uudelleen tapaninpäivänä, entistä massiivisempina. Erityisen pahasti isku osui Khâm Thiênin vilkkaalle kauppakadulle, jossa yhden yön aikana tuhoutui lähes 2000 rakennusta. Kuolleita kertyi yli 280, monet naisia ja lapsia.¹

Yhdysvaltain politiikassa Richard Nixon ja Henry Kissinger olivat omaksuneet voimakkaan linjan, joka suosi nopeita ja häikäilemättömiä operaatioita. Ajatuksena oli saada raskaan pommituksen kautta estettyä Pohjois-Vietnamin joukkojen toiminta etelässä ja samalla saattaa, kuten Kissinger myöhemmin totesi, kommunistit ”polvilleen”.² Sittemmin siviiliuhrien määrää on selitetty sillä, että pommitukset osuivat vahingossa vääriin kohteisiin.³ Tämä tuskin pitää paikkaansa, sillä B-52-pommikoneet tunnettiin järeystään, eikä niiden käytössä olisi ollut mieltä, jos tarkoitus olisi ollut tiheään rakennetuilla kaupunkialueilla osua vain valittuihin kohteisiin. Paikalla oli myös ulkomaalaisia toimittajia, jotka todistivat erityisesti joulukuun 26. ja 27. päivän

välisen yön ankaraa tuhoa. Khâm Thiênin alueella asui arvioiden mukaan yli 28 000 ihmistä, joista suurin osa oli tosin ehditty evakuoita maaseudulle. Siksi kuolleita oli vain muutamia satoja. Strategiset kohteet, kuten rautatie- ja linja-autoasema, oli jo tuhottu viikkoa aiemmin, mutta selvästi pommituksilla tavoiteltiin laajaa taloudellista ja yhteiskunnallista vaikutusta.⁴

Tyttö Hanoista alkaa viittauksella tähän kurimukseen, mutta esittää jo ensimmäisissä kuvissaan vietnamilaiset voittajina. Elokuvan alkuteksti toteaa: ”Kunnioittaen niitä sankareita, jotka torjuivat amerikkalaisen, imperialistisen B-52-iskun pääkaupunkiin noina kahtenatoista historiallisena päivänä ja yönä 18.–28. joulukuuta 1972” (Kuva 1). On arveltu, että Pohjois-Vietnamin raskaat pommitukset vauhdittivat Pariisin rauhanneuvotteluja ja auttoivat Yhdysvaltoja vetäytymään sodasta tammikuussa 1973.⁵ Kun *Tyttö Hanoista* valmistui, Hanoi oli noussut kohtaamastaan katastrofista, ja vaara oli hetkeksi torjuttu.

Kuva 1: *Tyttö Hanoista* alkaa tekstiruudulla, joka kertoo joulukuun 1972 pommituksista ja ”kunnioittaa niitä sankareita”, jotka ”torjuivat” iskun.

Taisteleva elokuva

Tyttö Hanoista valmistui vuonna 1974, ennen Vietnamin sodan päätösvaihetta ja Pohjois-Vietnamin joukkojen marssia Saigoniin huhtikuussa 1975. Elokuvaa syntyi sodan keskellä, mutta samalla myös rauhallisempina jaksona, jolloin kamera voitiin valjastaa kommentoimaan tapahtumia ja levittämään vietnamilaista näkökulmaa meneillään olevasta katastrofista.

Elokuvan ohjaaja Hải Ninh oli kokenut tekijä.⁶ Vuonna 1931 syntynyt ohjaaja oli osallistunut taisteluun Vietnamin itsenäisyyden puolesta Indokiinan sodan aikana. Vietnamin hallitus oli perustanut vuonna 1945 tiedotus- ja propagandaministeriön alaisuuteen elokuvaosaston, jonka tehtävä oli dokumentoida Indokiinan sodan taisteluita. Ninh tuli elokuva-alalle vuonna 1956 ja kuului vietnamilaisen fiktioelokuvan ensimmäiseen sukupolveen. Esikoiselokuvansa *Người chiến sỹ trẻ* (*Nuori sotilas*) Ninh ohjasi vuonna 1964 yhdessä Nguyễn Đức Hinhin kanssa. Alusta lähtien Hải Ninh ammensi Vietnamin kriisistä ja sodan kontekstista. Vietnamin historiakulttuuriin liittyvässä tutkimuksessa onkin todettu, miten sota, joka oli alituista nyt-hetkessä elämistä, muuttui vähitellen historialliseksi pääomaksi, jonka varaan voitiin rakentaa. Historia alettiin esittää sankarillisena tarinana ja kamppailuna ulkovaltojen otetta vastaan.⁷ Samalla 1960- ja 1970-lukujen elokuvantekijät saattoivat ammentaa niistä dokumentaarisisista otoksista, joita aiempien vuosikymmenien tekijät olivat taltioineet.

Merkittävä käänne Hải Ninhin uralla oli elokuva *Vĩ tuyến 17 ngày và đêm* (1972), jonka voisi suomentaa *17. leveyspiiri, yöllä ja päivällä*. Sen nimi viittaa Vietnamin kahtiajakoon vuonna 1954, jolloin maa jakaantui 17. leveyspiirin mukaan pohjoiseen ja eteläiseen osaan. Traaginen tarina kertoi siitä, miten perheiden ja sukujen elämä muuttui peruttamattomasti mekaanisen poliittisen operaation tuloksena. Eepiselle elokuvalla kertyi mittaa 180 minuuttia, ja se esitettiin Moskovon elokuvajuhlilla heinäkuussa 1973.⁸

Tyttö Hanoista oli Hài Ninhin seuraava teos. Tässä vaiheessa ohjaaja tunnettiin varsinkin sosialististen maiden elokuvapiireissä, joissa Vietnamin tilanne herätti laajaa kiinnostusta. Kylmän sodan maailmassa sosialistiset maat osoittivat toisilleen solidaarisuutta esittämällä elokuvallisia kannanottoja Pohjois-Vietnamin puolesta. Itäsaksalaiset, kuubalaiset ja neuvostoliittolaiset tekijät käsittelivät pienen kansan ponnisteluja Yhdysvaltoja vastaan. Tunnetuimpia aikakauden elokuvia oli kuubalaisen dokumentaristin Santiago Álvarezin *79 kevättä* (79 primaveras, 1969), joka kertoi runollisesti Ho Tši Minhin elämänvaiheista.⁹ Sympatian osoituksia tuli myös rautaesiripun länsipuolelta. Jean-Luc Godard, Joris Ivens, William Klein, Claude Lelouch, Chris Marker, Alain Resnais ja Agnès Varda toteuttivat yhdessä draamadokumentin *Loin du Vietnam* (1967), jonka oli tarkoitus tukea – kuten elokuvan voice over -kerronta korostaa – vietnamilaisten taistelua ”imperialisteja” vastaan. Ranskan toimintaan Indokiinassa viitataan vain ohimenevästi, ja sen sijaan dokumentaariset otokset korostavat ajankohtaista poliittista kamppailua.¹⁰

On selvää, että *Tyttö Hanoista* tehtiin nimenomaan herättämään empatian tunteita Hanoin traagisten pommitusten tähden. Tyyllisesti se ammentaa neuvostoliittolaisen sotaelokuvan perinteestä. Jo ensimmäiset kuvat tuovat mieleen Mihail Kalatsovin *Kurjet lentävät* (Летят журавли/Letjat zhuravli, 1957), jossa kamera on alituisessa liikkeessä. *Tyttö Hanoista* alkaa kuvilla, joissa puun oksat tuntuvat vilistävän pään yläpuolella (Kuva 2). Alkutekstien jälkeen paljastuu, että pieni tyttö, kymmenvuotias Hà (Lan Hương) juoksee Hanoin laitamilla etsimässä isäänsä ja äitiään. Vanhemmat ovat kadonneet pommituksissa, epätoivonen tyttö kantaa viulukoteloja ja pysäyttää ohi kulkevia sotilasajoneuvoja (Kuva 3). Tämä katastrofin jälkeinen epätoivo on elokuvan lähtötilanne. Kiihkeä etsintä tuo mieleen Kalatsovin *Kurjet lentävät* -elokuvan vaikuttavan loppukohtauksen. On ymmärrettävää, että *Tyttö Hanoista* ammentaa nimenomaan neuvostoelokuvasta. Se tapa, jolla 1950-luvun venäläinen elokuva samanaikaisesti heroisoi ja nostalgisoi toista maailmansotaa, vaikutti muiden sosialististen maiden tapaan kuvata sotaa.¹¹ Toi-

Kuva 2: Tyttö Hanoista alkaa liikkeestä: synkät puunoksat vilistävät yllä.

Kuva 3: Kymmenvuotias Hà etsii isäänsä ja pysäyttää sotilasajoneuvon Hanoin kadulla.

saalta *Tyttö Hanoista* oli taisteleva elokuva, joka valmistui sodan keskellä. Sen tehtävä oli puhua Pohjois-Vietnamin puolesta, ja elokuva nähtiin sittemmin elokuvateattereissa ainakin Neuvostoliitossa ja Unkarissa.¹²

Sodan todellisuus näkyy elokuvassa monin tavoin: ohjaaja on hyödyntänyt dokumentaarisia otoksia Khâm Thiênin pommituksen jälkeisistä tuhoista, ja juuri nämä kuvat antavat teokselle ajankohtaista autenttisuutta. Toisaalta elokuva on voinut tukeutua armeijan myötävaikutukseen, mikä todetaankin alkuteksteissä. Tosin olosuhteet ovat varmaankin olleet niin niukat, että vain muutama sotilasajoneuvo on voitu antaa käyttöön. Silmiinpistävää on, että elokuvan alussa katuja pitkin kulkee pakenevien ihmisten ohella ohjusten kuljetukseen tarkoitettuja ajoneuvoja, mutta samassa otoksessa niitä nähdään kerrallaan vain kaksi. On todennäköistä, että vain nämä varusteet on saatu käyttöön, ja samat ajoneuvot kulkevat peräkkäisissä otoksissa. Muutoinkin tuntuu siltä, että motorisoitua kalustoa on ollut vähän. Ensimmäisen kymmenen minuutin aikana Hanoi kaduilla nähdään useassa otoksessa kuplamallinen Volkswagen, ja todennäköisesti kyse on samasta autosta, jota on käytetty antamaan alkujakson kaipaamaa pakenemisen vaikutelmaa. Selvästi enemmän on ollut käytettävissä polkupyöräilijöitä ja jalankulkijoita.

Ho Tši Minhin muisto

Tyttö Hanoista -elokuvan alussa huomio kiinnittyy pienen Hân epätoivoisen etsinnän lisäksi alkumusiikin aikana nähtäviin kuviin linja-autosta. Jakso on täysin irrallaan elokuvan muusta tarinamaailmasta. Auto on täynnä lapsia, jotka näyttävät pelokkailta ja säikähtäneiltä. Voisi tulkita, että juuri he ovat Khâm Thiênin pommitusten uhreja, sillä ennen alkutekstejä elokuva on kertonut kontekstikseen juuri pommitusten aiheuttaman hädän. Silmiinpistävää on, että linja-autossa istuu silmälasipäinen vanhus, jonka sylissä yksi lapsista istuu. Viereinen lapsi pitää käsissään kellotaulua (Kuva 4). Vanhus tuo katsojalle mieleen Pohjois-

Kuva 4: Vanhus ja lapset *Tyttö Hanoista* -elokuvan aloitusjaksossa.

Vietnamin kiistattoman johtajan Ho Tši Minhin (vietn. Hồ Chí Minh), joka tunnettiin myös tuttavallisemmin nimellä Setä Ho.

Vuonna 1890 syntynyt Ho Tši Minh asui Ranskassa vuosina 1919–1923 ja oli perustamassa Ranskan kommunistista puoluetta. Sitten hän toimi myös Moskovassa tultuaan kominternin Aasian edustajaksi. Alkuperäiseltä nimeltään hän oli Nguyễn Sinh Cung, mutta konfutselaisen perinteen mukaan isä antoi hänelle kymmenvuotiaana nimen Nguyễn Tất Thành. Vasta 1930- ja 1940-lukujen taiteessa hän alkoi kutsua itseään Hồ Chí Minhiksi. Tässä yhdistelmässä Hồ oli tavallinen vietnamilainen sukunimi, kun taas kutsumanimi Chí Minh viittasi kirkkaaseen, valaistuneeseen mieleen.¹³ Ennen pitkää Ho Tši Minhistä tuli siirtomaaimperiumien vastaisen taistelun kiistattomia keulakuvia ja vietnamilaisen kulttuurin ikoni.

Ho Tši Minh oli myyttinen hahmo ja kultin kohde. Teoksen *Ho Chi Minh: A Biography* kirjoittaja Pierre Brocheux on arvioinut, että jo vuonna 1945 myytin ainekset olivat koossa. Johtajasta oli

rakennettu idealisoitu kuva, ja tarinat hänen menneisyydestään tunnettiin laajalti. Samalla hänen hahmoaan käytettiin systemaattisesti joukkojen mobilisoinnissa. Kulttiaseman luomisessa ja vahvistamisessa käytettiin monenlaisia keinoja, elokuvia, teatteria, runoutta, lauluja, lastenloruja, koulukirjoja, julkisia monumentteja ja iskulauseita. Hänen syntymäpäiväänsä alettiin juhlia lahjoin ja juhlallisuuksin.¹⁴ Kultti ylitti uskontokuntien rajat, sillä vuonna 1950 katolinen isä Phạm Bá Trục sepitti rukouksen ”Oremus pro domino nostro Ho Chi Minh”.¹⁵

Kun elokuva *Tyttö Hanoista* valmistui, Ho Tši Minhin hahmolla oli yliverainen asema poliittisena johtotähtenä, mutta vuonna 1974 hän oli jo poistunut maallisesta elämästä. Ho Tši Minh oli ollut Pohjois-Vietnamin presidentti vuodesta 1945, Vietnamin itsenäiseksi julistamisesta lähtien. Hän menehtyi 2. syyskuuta 1969, päivänä, joka sattui olemaan Vietnamin kansallispäivä. Pohjois-Vietnamin armeijan eversti Bùì Tín on sittemmin kertonut, että aluksi Ho Tši Minhin kuolinpäiväksi väännettiin 3. syyskuuta, ettei traaginen tapahtuma olisi haitannut juhlapäivän viettoa.¹⁶ Tilanteessa, jossa *Tyttö Hanoista* -elokuvaa tehtiin, maa eli suuren johtajan varjossa, hänen elämäntyönsä jälkeisessä kriisissä, mutta – kuten elokuva osoittaa – Ho Tši Minhin muisto eli edelleen väkevästi.

Alkutekstien jakso, jossa parrakas, hyväntahtoinen setä istuu lapsien täyttämässä linja-autossa, voidaan tulkita vertauskuvallisesti: setä Ho on yhä läsnä, suojelemassa isättömiä ja äidittömiä lapsia, jotka hiljattain sattuneet pommitukset olivat jättäneet orvoiksi. Linja-auto voi toki olla myös koulubussi, jossa setä Hon henki on varjelemassa arkipäivän askeleita, tai se voi olla turvapaikka, jonne lapset ovat päässeet karun todellisuuden keskeltä. Kohta on yhtä kaikki erillään varsinaisesta tarinasta, alkutekstien aikana, johdattelemassa katsojaa aiheeseen, ja siksi sen tulkinta vertauskuvallisena tuntuu oikeutetulta.

Kohtauksen jälkeen katsoja kuljetetaan keskelle sodan runtelemaa Hanoita, jossa ihmiset pakenevat keskustasta kohti maaseutua. Kävelijät, polkupyöräilijät ja autoilijat ovat täyttäneet kadut. Elokuvan dialogissa viitataan myöhemmin useita kertoja Ho Tši

Kuva 5: Ho Tši Minhin iskulause saattelee sodan keskeltä pakenevia hanoilaisia.

Minhiin, mutta katsojalle johtajan sanat käyvät selväksi alusta lähtien. Heti alkutekstien jälkeen nähdään silta, johon on kiinnitetty kangas ja seuraavat sanat: ”Không có gì quý hơn độc lập tự do” (Kuva 5). Nämä sanat ovat Ho Tši Minhin iskulause: ”Ei ole mitään niin arvokasta kuin itsenäisyys ja vapaus.” Kuten elokuva myöhemminkin vihjaa, Hanoiin katukuvassa Ho Tši Minh -sitaatteja käytettiin sodan aikana runsaasti, mutta tämä viesti on tarkoitettu myös elokuvan katsojalle, sillä se näytetään tietoisesti heti linja-autojakson jälkeen. Myöhemmin elokuvassa Ho Tši Minh palaa valkokankaalle dokumentaarisissa otoksissa, joissa johtaja jakaa savukkeita sotilaille (Kuva 6). Johtajan kuvaa käytetään aivan elokuvan lopussa, tilanteessa, jossa sotilaat kamppailevat B-52-pommikoneita vastaan. Ho Tši Minh on rajattu ympyränmuotoiseen kuvaan, aivan kuin hän näkyisi etäisenä kuvajaisena kaukoputkesta. Elokuvassa nämä kuvat edustavat sotilaiden johtoajatusta, kamppailua itsenäisyyden ja vapauden puolesta.

Kuva 6: Ho Tsi Minh jakaa savukkeita taistelijoille.

Lapsen silmin

Tyttö Hanoista kuvaa sotaa lapsen silmin. Elokuvahistoriassa se asettuu perinteeseen, johon kuuluvat myös muun muassa Roberto Rossellinin *Saksa vuonna nolla* (Germania anno zero, 1948) ja Andrei Tarkovskin *Ei paluuta* (Иваново детство / Ivanovo detstvo, 1962). Rossellinin elokuva alkaa raunioituneen Berliinin keskellä; pääosassa on 13-vuotias poika, joka alussa tekee töitä hautausmaalla ja kaivaa leposijoja vainajille. Myös *Tyttö Hanoista* lähtee liikkeelle katastrofista. Nuori Hà pysäyttää sotilasajoneuvoja etsiessään isäänsä. Hän pääsee lopulta kyytiin, ja takautumien kautta näytetään välähdyksiä siitä onnellisesta elämästä, jonka sota oli katkaissut. Välillä isä, äiti ja kaksi tytärtä viettävät vapaapäivää huvipuiston karusellissa tai ovat vain yhdessä kotona ja Hà soittaa viuluaan. Välillä kamera palaa nykyhetkeen ja näyt-

tää Hàn raunioiden keskellä. Sotaa katsotaan lapsen näkökulmasta aivan niin kuin Rossellinin ja Tarkovskin elokuvissa.

Epäilemättä Hàn kokemuksilla oli kosketuspinta Vietnamin sodan todellisuudessa. Kun Khâm Thiênin pommituksista tuli kuluneeksi 40 vuotta, BBC:n toimittaja Rebecca Kesley haastatteli vietnamilaista Hà Mita, joka oli tapahtumahetkellä kymmenvuotias, aivan niin kuin elokuvan kuvitteellinen tyttö. Há Mi muisti vielä B-52-hävittäjien matalan jyrinän ja sen, miten hän värjötteli sisarensa kanssa portaiden alla piilossa. Vielä voimakkaammin hän muisti pommitusten aiheuttaman tuhon:

Muutama talo seiso i enää pystyssä, mutta valtaosa oli raunioina, maahan litistettyinä – tai sitten paikalla oli vain suunnaton kuoppa. Talot olivat yksinkertaisesti poissa, se oli kauheaa. Muistan nähneeni ihmisiä vain seisomassa ja tuijottamassa tätä kaikkea – mutta paikalla ei ollut enää mitään. Kaikki oli poissa.¹⁷

Kuva 7: Há vaeltamassa pommitetun Hanoin raunioilla.

Tyttö Hanoista sisältää kohtauksia, joiden tehtävä on selkeän propagandistinen. Näistä äärimmäisin on päiväkodin tuhoa kuvaava jakso, jossa työntekijät koettavat epätoivoisesti pelastaa sylivauvoja romahtavasta, palavasta rakennuksesta. Mutta samalla elokuvassa on herkkyyttä, joka osoittaa Hài Ninhin taidot ohjaajana. Jäätään yksin Hà majoittuu perheeseen, jossa on pieni vauva. Päiväunien aikana Hà nukuttaa lasta soittamalla viuluun, ja kun taustalta alkaa kuulua sodan kumua, hän ei peräydy vaan jatkaa soittoaan entistäkin antaumuksellisemmin taataksien pienokaisen levon sodan keskellä. Toisen esimerkin voisi nostaa esiin elokuvan alusta: Hà on kadottanut pikkusiskonsa ja kävelee raunioiden keskellä. Samalla hänen mieleensä palautuu tilanne, jossa sisar olisi halunnut soittaa viulua, mutta Hà ohjasi siskonsa mielenkiinnon muualle. Menetyksen hetkellä syyllisyys valtaa mielen.

Synkästä aloituksestaan huolimatta *Tyttö Hanoista* antaa sijaa toivolle. Elokuvan lopussa käy ilmi, että isä on sittenkin elossa ja pikkusiskokin ilmaantuu esiin. Tuntematon sotilas lupaa huolehtia työistä niin kauan, että sota päättyy. Viimeisissä kuvissa katsojalle esitellään kaksi utooppista kuvaa. Lapset haaveilevat modernista Hanoista, jossa uudet elementtirakennukset ovat kohonneet raunioiden tilalle (Kuva 8). Elokuva päättyy kesäiseen kuvaan, jossa sisarukset kirmaavat niityllä (Kuva 9). Tulevaisuus on sekä moderni että aurinkoinen.

Lopuksi

Tyttö Hanoista on vietnamilaisen elokuvan klassikko. Se valmistui vuonna 1974, mutta sen estetiikka tuo mieleen 1950-luvun neuvostoelokuvan, mitä myös teoksen mustavalkoinen rosoisuus tukee. Sentimentaalin, melodramaattinen tyyli kertoo siitä, miten voimakasta sosialistisen realismin vaikutus vietnamilaiseen audiovisuaaliseen kulttuuriin oli. Elokuva tuotettiin levittämään myönteistä näkökulmaa Pohjois-Vietnamin tilanteesta,

Kuva 8: Moderni Hanoi välähtää haavekuvana.

Kuva 9: Tyttö Hanoista -elokuvan viimeisessä otoksessa Hà tanssii kedolla pikkusiskonsa kanssa.

vaikkakaan se ei alkuvaiheessa levinnyt sosialististen maiden ulkopuolelle.

Toisaalta *Tyttö Hanoista* on palvellut yhteisön sisäistä tehtävää. Se loi toivoa sodan runteleman todellisuuden keskelle. Vuosikymmeniä kestänyt kamppailu oli haavoittanut useimpia perheitä, eikä Hàn perhekään selviä vaurioitta. Lopussa tyttäret päätyvät yhteen, mutta viime kädessä jää epäselväksi, palaako isä rintamalta enää koskaan. Jäljelle jää vain tuntemattoman sotilaan lupaus huolehtia Hàsta ja hänen siskostaan.

Vahvasti *Tyttö Hanoista* ammentaa Ho Tši Minhin perinnöstä ja pyrkii siirtämään sitä eteenpäin, tuleville polville. Elokuva kuvaa henkilökohtaisen tason uhrauksia, mutta setä Hon lause ”Ei ole mitään niin arvokasta kuin itsenäisyys ja vapaus” toimii alusta lähtien ohjaavana periaatteena. Tärkeintä on taistelu Yhdysvaltoja vastaan. Lopussa Hà päätyy bunkkeriin, jossa hän tanssii ilosta, kun armeija onnistuu pudottamaan B-52-koneen maahan. Hài Ninhin elokuvassa sodan taistelut ja haavekuva tulevaisuuden modernista Vietnamista kytkeytyvät olennaisesti yhteen.

Lähteet

Elokuvat

Em bé Hà Nội (1974). Tuotanto: Hãng phim truyện Việt Nam & Hãng phim hoạt hình Việt Nam Ohjaus: Hài Ninh. Käsikirjoitus: Hài Ninh, Hoàng Tích Chỉ & Vương Đan Hoàn. Musiikki: Hoàng Vân. Kuvaus: Trần Thế Dân. Näyttelijät: Trà Giang, Thế Anh, Lan Hương. Kesto: 72 min.

Người chiến sỹ trẻ (1964). Tuotanto: Hãng phim truyện Việt Nam. Ohjaus: Hài Ninh & Nguyễn Đức Hình. Käsikirjoittaja: Ho Hài. Näyttelijät: Thái Anh, Văn Trọng Ha, Đức Hong, Đức Minh, Cù Sy. Kesto: 90 min.

Vĩ tuyến 17 ngày và đêm (1972). Tuotanto: Hãng phim truyện Việt Nam. Ohjaus: Hải Ninh. Käsikirjoitus: Hải Ninh & Hoàng Tích Chỉ. Näyttelijät: Trà Giang, Lâm Tới, Phi Nga, Đoàn Dũng. Kesto: 180 min.

Muistelmat

Bùi, Tín (1995): *Following Ho Chi Minh. The Memoirs of a North Vietnamese Colonel*. Translated from the Vietnamese and adapted by Judy Stowe and Do Van. With an Introduction by Carlyle A. Thayer. Hurst & Comapany, London.

Tutkimuskirjallisuus

Blum-Reid, Sylvie: *East-West Encounters: Franco-Asian Cinema and Literature*. Wallflower Press, London 2003.

Brocheux, Pierre: *Ho Chi Minh: A Biography*. Translated by Claire Duiker. Cambridge University Press, Cambridge 2007.

Ho Tai, Hue-Tam: "Introduction." *The Country of Memory. Remaking the Past in Late Socialist Vietnam*. Eds. Hue-Tam Ho Tai. University of California Press, Berkeley 2001.

Kesby, Rebecca: North Vietnam, 1972: The Christmas bombing of Hanoi. *BBC World Service* 24.12.2012, <http://www.bbc.com/news/magazine-20719382>, haettu 11.3.2016.

Ngô, Phương Lan: *Đông hành với màn ảnh: tiểu luận, phê bình điện ảnh*. Văn hóa thông tin, Hà Nội 1998.

Porter, Gareth: "The Failure of Force." *Light at the End of the Tunnel: A Vietnam War Anthology*. Ed. Andrew J. Rotter. Revised edition. SR Books, Wilmington, Delaware 1999.

Quinn-Judge, Sophie: *Ho Chi Minh: The Missing Years, 1919–1941*. Hurst & Company, London 2003.

Ross, Kristin: *May '68 and Its Afterlives*. The University of Chicago Press, Chicago 2008.

Schwenkel, Christina: "Imaging Humanity: Socialist Film and Transnational Memories of the War in Vietnam." *Transnational Memory: Circulation, Articulation, Scales*. Eds. Chiara De Cesari and Ann Rigney. De Gruyter, Berlin 2014.

Thompson, Wayne: *To Hanoi and Back: The United States Air Force and North Vietnam 1966–1973*. CreateSpace Independent Publishing Platform, s.l. 2012.

Viitteet

- 1 Ks. lähemmin Kesby 2012, Porter 1999, 138.
- 2 Kissingerin luonnehdintaan viittaa Kesby 2012.
- 3 Näin esittää muun muassa Wayne Thompson, ks. Thompson 2012, 261.
- 4 Porter 1999, 138.
- 5 Kesby 2012.
- 6 Ks. tarkemmin Ngô 1998, 15.
- 7 Ho Tai 2001, 4.
- 8 *Vĩ tuyến 17 ngày và đêm*, https://vi.wikipedia.org/wiki/Vĩ_tuyến_17_ngày_và_đêm. Haettu 11.3.2016. Elokuvan levitystiedoista, ks. Internet Movie Database, <http://www.imdb.com/title/tt0328612/>. Haettu 11.3.2016.
- 9 Schwenkel 2014, 225–226.
- 10 Ks. esim. Blum-Reid 2003, 18; Ross 2008, 88.
- 11 Vrt. Ho Tai 2001, 4.
- 12 Ks. elokuvan tiedot Internet Movie Databasessa, <http://akas.imdb.com/title/tt0327681/>. Haettu 17.3.2016.
- 13 Ks. lähemmin Quinn-Judge 2003, 247; Brocheux 2007, 1–2.
- 14 Brocheux 2007, 179.
- 15 Ibid., 179–180.
- 16 Bui 1995, 67.
- 17 Hà Min haastattelu, ks. Kesby 2012.